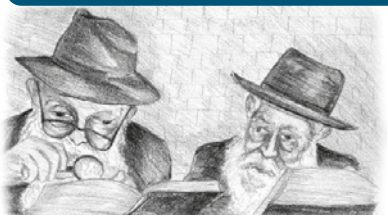
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

■ בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ויצא ■ ו' כסלו ה'תשפ"ג ■ 30.11.2022 ■ גליון מס' 711 ■

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בכפי עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

ונלוו גויים רבים...

/ הרב יוסף גערליצקי - שליח הרבי מליובאוויטש לתל אביב-יפו ורב מרכז תל אביב

כאשר אדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן מליאדי, בעל התניא והשו"ע ומייסד חסידות חב"ד, נגאל ממאסרו ב-י"ט כסלו תקנ"ט (מאז כידוע נקבע יום זה ל'חג הגאולה') הוא שיגר מכתבי בשורה על גאולתו מהמאסר, לכמה מחבריו תלמידי המגיד ממזריץ'.

באחד ממכתביו, מתאר אדמו"ר הזקן את אופן הגאולה בלשון זה: 'כי הפליא ה' והגדיל לעשות בארץ, והפליא והגדיל שמו הגדול והקדוש אשר נתגדל ונתקדש ברבים ובפרט בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל מדינות המלך'. במכתב אחר: 'שיתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה... וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלוקינו'.

הבעש"ט לימד אותנו כי, כל דבר שיהודי רואה או שומע הרי זה בהשגחה פרטית ועליו ללמוד מכך הוראה בעבודת ה' בחיי היום יום. כל-שכן וקל-וחומר כשמדובר במכתב של אדמו"ר הזקן שכל מלה בו מדוייקת בתכלית, ויש בה משמעות עמוקה ונצחית. זאת ועוד, המכתב פורסם ברבים לפי הוראות ממלאי מקומו, רבותינו הקדושים נשיאי חב"ד. לאור כל האמור ברור שיש בדברים האמורים הדרכה והוראה נצחית לכל הדורות, ובכלל זה לכל אחד ואחד מאתנו, בחיי היום יום שלנו.

באופן כללי, שליחותו של היהודי שלשם כך ירדה נשמתו לעולם הזה; היא - לעשות לו (=הקב"ה) יתברך, 'דירה' בעולם הזה, ע"י קיום המצוות שתפקידם להחדיר קדושה באמצעות השראת השכינה בעולם והעלאת העולם לקדושה. זו משמעות לשון המשנה: 'אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני'.

חלק משליחות זו היא; לא להסתפק במעשים טובים, בלימוד תורה וקיום מצוות, של האדם עצמו, אלא להשפיע גם על יהודי נוסף שגם הוא ימלא את תפקידו ושליחותו שלו. עניין זה מחויב כחלק ממצוות 'ואהבת לרעך כמוך'. וכן מעצם התפקיד להפוך את העולם לקדושה, דבר שלשם כך יש צורך שעם ישראל בשלימותו ימלא את המוטל עליו.

נוסף לכל האמור - לימוד התורה וקיום המצוות על-ידי כל אחד בעצמו והשפעה גם על הזולת. הטיל הקב"ה בתורתו תפקיד נוסף על עם ישראל במסגרת אותה שליחות של החדרת קדושה לעולם הזה; והתפקיד הינו להשתדל שלא רק היהודים יקיימו את המוטל עליהם, אלא שגם להשפיע על אומות העולם שיקיימו את 'ז' מצוות בני נח' שהם חייבים בהם, וזאת אך ורק בגלל שכך ציווה הקב"ה בתורתו הקדושה.

הרמב"ם ב'משנה תורה' כותב בעניין וזה לשונו: 'וכן ציווה משה רבנו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח'. ובהמשך: 'כל המקבל שבע מצוות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא, והוא - שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצווה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על-ידי משה רבנו... אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת... אינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם'.

גאולתו של אדמו"ר הזקן בי"ט כסלו, שהיוותה את תחילת הדרך רבת המשמעות לכל הדורות בהפצת מעיינות החסידות כדי להעלות את העולם מחומריותו, מלמדת אותנו הוראה גם בעניין זה. 'פתיחת הצינור' ופריצת הדרך לקיום הלכה זו הייתה העובדה, אותה הדגיש אדמו"ר הזקן במכתביו, שאותם גויים ו'שרים' שאסרוהו, הם אלו ששחררוהו, ושם-שמים נתגדל ונתקדש בעיניהם עד שבמו עיניהם ראו 'את ישועת אלוקינו' והודו בכך.

מובן, אפוא, שההתבוננות בפרשת המאסר והגאולה מלמדת אותנו לפעול גם בעניין זה, שבני אומות העולם יקיימו את שבע המצוות המוטלות עליהם, בגלל שכן ציווה הקב"ה ובכך מביאים לשלום העולם וקיומו הסדיר והמתוקן. חובה זו מוטלת במיוחד על מי שמסוגל להשפיע על מקבלי ההחלטות ובעלי הדעה בממשלות מדינות העולם, שישפרו את מצב החינוך במדינותיהם למוסר אנושי ומתוקן בהתאם

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

12 עובדות שכדאי לדעת על חודש כסלו
המשך בעמ' 2

ואני אתנהלה לאשי
בדרכו לארץ ישראל חושש יעקב אבינו משתי סכנות, האחת סכנה...
המשך בעמ' 4

שו"ת חורף
האם תפילת ערבית היא התפילה הראשונה של היממה או התפילה האחרונה
המשך בעמ' 5

וישא את קלו
כשיעקב אבינו מגיע לחרן ועומד על הבאר, מתוך ציפייה לפגוש שם את...
המשך בעמ' 7

סיפור לשבת
סגולת הפעם הרביעית
בספר "בפיקודיך אשיחה" מובא סיפור נפלא: מעשה בבחור שהיה...
המשך בעמ' 8

שביבים
■ חג הגאולה י' בכסלו
■ תרומת האנטישמיות
■ ניצל בזכות הל"ג...
המשך בעמ' 9

הכנה להשגה רוחנית
"וייקץ יעקב משנתו ויאמר, אכן יש ה' במקום הזה, ואנכי לא ידעתי. וייר א...
המשך בעמ' 11

רבי יוחנן "מחלק ההדסים"
אביו: ר' חיים. אמו: שרח. אשתו: שרה. מוריו: המקובל יעקב יוסף מונסה...
המשך בעמ' 12

לשבע מצוות בני נח, דבר שיביא לכך שישרור צדק ויושר בעולם. אחת המצוות נקראת 'דינין', כלומר, קיום מערכת משפטית של סדרים מתוקנים בעניינים שבין אדם לחברו, ובכלל זה כל הפרטים הדרושים לקיום ישובו של עולם.

קיום שבע מצוות בני נח על-ידי אומות העולם נוגע לקיום התורה והמצוות של כל ישראל, כי הרי כדי שיוכלו בני ישראל לקיים תורה ומצוות כראוי הם זקוקים למנוחת הנפש והגוף, וכאשר בני אומות העולם מתנהגים באופן המתאים לתכלית בריאת העולם - 'לא תוהו בראה, לשבת יצרה'. בכך נמנע מצב של 'איש את רעהו חיים בלעו', ומביא מנוחת הנפש והגוף לבני ישראל.

משום כך מתאפיין המצב הצפוי בביאת המשיח, בכך שיהיה שלום בעולם, שאז - כלשון הרמב"ם - 'תרבה הדעת והחכמה' ו'ישיגו דעת בוראם' שאז "יהיו פנויים בתורה וחכמתה ולא יהיה להם נוגש ומבטל'. יתר על כן - אז יקוים היעוד 'ונלוו גויים רבים אל ה", והיו 'מלכים - אומניך, ושרותיהם - מניקותייך', עד כדי 'אז אהפוך אל עמים שפה ברורה... לעבדו שכם אחד'.

כבר עתה, עוד בהיותנו שרויים בגלות, לפני הגאולה, ואף לפני 'אתחלתא דגאולה', אנו מצווים בעניין זה, כפי הנפסק בהלכה, כאמור. נוסף לכך הרי ידועה ההלכה בשולחן-ערוך הלכות שבת כי לפני שבת מצווה לטעום 'מכל תבשיל ותבשיל' של מאכלי השבת. הלכה זו יש לה גם משמעות רוחנית-פנימית בהקשר של 'יום שכולו שבת' שלעתיד לבוא, שכבר כעת עלינו 'לטעום' משהו מן המוכן לנו לאותה תקופה. ולכן - בכך שאומות העולם יקיימו את שבע המצוות תתחיל ה'טעימה' של 'ונלוו גויים רבים אל ה" ותתחיל ראשית המנוחה והשלום שהן תוצאה מהכרת אומות העולם בתפקידן לסייע לבני ישראל שיוכלו לעבוד את ה' כדרוש.

אנו רואים בתולדות עם ישראל, תקדים של 'והיו מלכים - אומניך', עוד לפני הגאולה, כפי שמסופר בתלמוד (זבחים י"ט, א') רב אשי בשמו של הונא בר נתן (תרגום מילולי): 'פעם אחת עמדתי לפני המלך איזגדר (רש"י: מלך פרס היה), והמלך הפשיל את אבנטי (רש"י: אבנטו היה חגור מלמעלה - והושיטו למטה יותר כדי לנאותו), ואמר לי: 'ממלכת כהנים וגוי קדוש' כתוב עליכם (רש"י: וצריכים אתם לנהוג עצמכם בתפארת), כשבאתי (=עם הסיפור) לפני אמימר, אמר לי, קויים בך 'והיו מלכים - אומניך'.

מכאן אנו לומדים שגם בענייני תורה ויהדות אין להירתע ולהתפעל מן הגויים, ויש לעמוד בתוקף על שלימות התורה, העם והארץ.

במיוחד הדברים אמורים בימינו, כאשר אנו מתקרבים בצעדי ענק אל הגאולה השלימה כש'יעמוד מלך מבית דוד ויבנה בית המקדש במקומו, ויקבץ נדחי ישראל' (רמב"ם הל' מלכים פרק י"א, ד') שאז יקוים בשלימותו היעוד של 'ונלוו גויים רבים אל ה" ו'אז אהפוך אל כל העמים שפה ברורה לעבדו כולם שכם אחד', במהרה בימינו ע"י משיח צדקנו. (נערך מתוך שיחה של כ"ק הרבי מליובאוויטש)

12 עובדות שכדאי לדעת על חודש כסלו

1. החודש השלישי, וגם התשיעי

לשנה היהודית יש שני "ראשים": החודש הראשון בכל שנה הוא חודש תשרי, שמתחיל ביום בו נברא האדם הראשון ביום השישי לבריאה, אבל בתנ"ך החודשים נספרים החל מחודש ניסן, שבו יצאנו ממצרים. בהתאם לכך, חודש כסלו הוא החודש השלישי בשנה (מתשרי) וגם החודש התשיעי (מניסן).

2. חודש באורך משתנה

בלוח השנה היהודי, רוב חודשי השנה הם באורך של 29 ו-30 יום לסירוגין (אחרי חודש של 30 יום מגיע חודש של 29 ואחריו של 30, וכו'); היוצאים מן הכלל הם החודשים חשוון וכסלו שהם בעלי אורך משתנה: יש שנים שבהם שניהם באורך של 03 יום, בשנים אחרות לשני החודשים יש רק 29 יום, ובשנים מסוימות בחשוון יש 29 יום ובכסלו 30 יום.

3. הוא מתחיל תמיד ביום חול

כל יום מחודש כסלו יכול לחול בשישה מתוך שבעת ימי השבוע. כך, לדוגמה, ראש חודש כסלו שהוא היום הראשון של החודש, יכול לחול בכל אחד משבת ימי החול אבל לעולם לא יוצא בשבת.

4. בו נעצר המבול

גשמי המבול הגדול ששטף העולם בתקופתו של נח החלו לרדת בתאריך י"ז בחשוון ונמשכו ללא הפסקה במשך 40 יום רצופים. אם כן, רוב משך זמן המבול היה במהלך חודש כסלו - מתחילת החודש ועד ליום כ"ז בחודש שאז נעצרו הגשמים ופסק המבול.

5. הוא מסתיים באמצע חנוכה

חנוכה, חג האורות, מתחיל בליל כ"ה בכסלו (כ"ד כסלו בערב) ונמשך שמונה ימים. זה אומר שחודש כסלו מסתיים כשבחנוכייה דולקים שישה נרות (כשהחודש נמשך 29 יום) או שבעה נרות (כשהוא נמשך 30 יום).

6. חודש תומך

לפי "ספר יצירה" (ספר עתיק של תורת הסוד), כל אחד מ-21 חודשי השנה מקביל לאחד מ-12 אותיות מתוך 22 האותיות של האל"ף-בי"ת העברי.

חודש חשוון קשור לאות נ שמסמלת נפילה, ואילו חודש כסלו קשור עם האות ס המסמלת את הקימה מהנפילה, כמו שכתוב "סוֹמֵךְ ה' לְכָל הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים", כלומר שהקדוש ברוך הוא מעניק תמיכה ועזרה לנופלים כדי שיצליחו להתרומם מהנפילה. אז במקרה הצורך כדאי לדעת שהחודש הזה מעניק סיכויים טובים להתאושש גם מכשלים ומעידות!

7. המזל שלו הוא קשת

ה"מזל" של חודש כסלו הוא 'מזל קַשָׁת'. במדרש מופיע הסבר לסד של שנים-עשר המזלות, מדוע כל אחד מהם מגיע לאחר זה שקדם לו. מוסבר שם שמזל קשת, של חודש כסלו, מגיע לאחר מזל 'עקרב' של חודש חשוון כדי ללמד שאפילו מי שחטא ונידון להיענש (העקרב מסמל את העונש), שלא יחשוב שחס ושלום אפסה תקוותו אלא יידע שבכל רגע ניתן להתפלל ולעורר עליו רחמים ובזכות כך הוא "ייזרק" מהגיהינום במהירות, כמו חץ הנורה מקשתו של הקַשָׁת! יש מסבירים שהקשת במזל של חודש כסלו מרמזת גם לברית שה' כרת עם נח בעקבות המבול, שהתרחש ברובו במשך חודש כסלו: הופעת קשת בענן כתזכורת לרחמי ה' שלא להביא עוד מבול לעולם.

8. פירוש המילה כסלו

למילה כִּסְלֵו יש משמעויות ופירושים רבים. אחד מגדולי החסידות מסביר ש"כסלו" הוא מלשון "כסלים" שהם הכליות שנקראות בעצמן כך מלשון כיסופים כי בהם בוערת התשוקה. זה אומר שהחודש הזה מסמל את התשוקה הפנימית, הטבעית, שיש לעם ישראל כלפי הקדוש ברוך הוא.

רמז נוסף טמון בשם כסלו: גם מי שהתנהג בכסילות וטיפשות ועשה מעשים לא ראויים, יידע שתמיד אפשר לתקן וה' עדיין נמצא יחד אתו ומחכה שישוב בתשובה, כמו שנאמר "כִּי ה' יִהְיֶה בְּכִסְלֶךָ וְשָׁמַר רַגְלְךָ מִלָּכֶד".

9. בחודש זה הסתיימה בניית המשכן

בתורה7 כתוב שהמשכן שמשה רבינו בנה במדבר הוקם בראש חודש ניסן. חז"ל מספרים שהמשכן היה מוכן להקמה כבר ביום כ"ה בכסלו והקמתו התעכבה עד לחודש ניסן כדי לחנוך אותו בחודש שבו נולד יצחק אבינו. זכות חנוכת המשכן שניטלה מחודש כסלו חזרה אליו כעבור כמעט אלף שנה, כאשר בתקופת בית המקדש השני הדפו החשמונאים את היוונים (הסלאוקים) מהשליטה בבית המקדש, טיהרו אותו, והחזירו את עבודת הקורבנות. היה זה בתאריך כ"ה בכסלו, במה שנקבע לאחר מכן כיומו הראשון של חג החנוכה.

10. בו חודשה בניית בית המקדש השני

לאחר עשרות שנות גלות בבבל, פורסמה הכרזת כורש המפורסמת שהתירה ליהודים לראשונה לחזור לארצם ולבנות מחדש את בית המקדש שנרחב. קבוצה גדולה של יהודים ניצלה את ההזדמנות ועלתה לארץ ישראל ואף התחילה לבנות את בית המקדש מחדש, אולם עמי הסביבה, שלא ראו זאת בעין יפה, הצליחו להפריע להתקדמות הבנייה ובשלב מסוים אף הביאו להפסקתה. רק לאחר כמה שנים, ביום כ"ד בחודש כסלו בשנה השנייה למלכותו של דריווש מלך פרס, חודשה בניית בית המקדש על פי קריאתו של חגי הנביא. הבנייה הסתיימה כעבור יותר מארבע שנים.

11. הכינוס של עזרא הסופר

בתחילת ימי בית המקדש השני רבים מעולי הגולה ששבו לארץ ישראל היו נשואים לנשים נוכריות. עזרא הסופר, הנביא הגדול ומנהיג העם, קרא לכל היהודים לאספה מיוחדת בירושלים ביום כ' בכסלו.

בהגיע היום התאספו כולם בהר הבית, ברחבת בית המקדש, תחת גשמים עזים ועזרא הסופר נאם בפניהם דברי תוכחה וקרא לגרש את הנשים הנוכריות. המעמד המיוחד ודבריו של עזרא הסופר עוררו רושם עז בקהל הגדול שעמד שם רועד מהגשמים החזקים ומהדברים המרגשים. ואכן, הדברים עשו פרי ולמרות הקושי הכרוך בכך, נפרדו המוני יהודים מנשותיהם הנוכריות בעקבות האספה המרגשת.

12. התאריכים החשובים בחודש כסלו לתנועת חב"ד

ימי החנוכה הם לא הימים המיוחדים היחידים של חודש כסלו. במהלך החושד ישנם כמה תאריכים משמעותיים מאוד בעולמה של החסידות, ובמיוחד חסידות חב"ד. התאריך המפורסם ביותר הוא כמובן "ראש השנה לחסידות" הנחגג בתאריך י"ט בכסלו שבו שוחרר האדמו"ר הזקן, בעל התניא, מהכלא הצארי בשנת תקנ"ז (6971), והנה עוד כמה תאריכים חשובים: ראש חודש כסלו - בשנת תשל"ח (1977) חזר הרבי מליובאוויטש לביתו לאחר תקופת החלמה ממושכת בעקבות התקף-לב שחווה בעיצומן של ה"הקפות" בחג שמחת תורה של אותה שנה. ט בכסלו - בשנת תקל"ד (3771) נולד רבי דובער, האדמו"ר האמצעי מליובוויטש, ובתאריך זה בדיוק הוא גם הסתלק, בשנת תקפ"ח (1827). י בכסלו - בשנת תקפ"ז (1826) שוחרר רבי דובער, האדמו"ר האמצעי, מהכלא הרוסי שם נכלא בעקבות האשמות שווא שטפלו עליו מתנגדי החסידות. י"ד בכסלו - יום הנישואין של הרבי מליובאוויטש והרבנית חיה מושקא, בתו של רבי יוסף יצחק, האדמו"ר הקודם.

[מתוך אתר חב"ד/ הרב מנחם פוזנר]

ואני אתנהלה לאטי

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בדרכו לארץ ישראל חושש יעקב אבינו משתי סכנות, האחת סכנה קיומית מיידית "פן יבוא עשו והכני אם על בנים", והשניה סכנה קיומית לטווח רחוק בגיבוש האומה הישראלית, ועם כל אחת מהן הוא מתמודד באופן אחר. עם הסכנה הקיומית המיידית הוא משתמש בשיקולים מציאותיים תוך נקיטת גמישות: "התקין עצמו לשלשה דברים לדורון, לתפלה ולמלחמה. לדורון, להלן [פסוק כא] ותעבור המנחה על פניו. לתפלה [פסוק ט] אלקי אבי אברהם, למלחמה והיה המחנה הנשאר לפליטה" [רש"י - בראשית לב ט]. יתירה מזאת כדי להבטיח את הקיום המיידי של משפחתו הוא מוכן להשתמש אף בדברי חנופה כמו: "כה תאמרון לאדוני לעשו, כה אמר עבדך יעקב . . . ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך". ואח"כ כשקרב אל עשו כתוב: "וישתחו ארצה שבע פעמים עד גישתו אל אחיו". ולבסוף אף אמר לו: "על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים", וכל זאת כדי להבטיח את הקיום המיידי, שלא יבוא עשו ויכהו אם על בנים. אבל כאשר יעקב צריך להבטיח את גיבושו של העם היהודי לקראת היעדים שלפניו, כאן אין יעקב מתפשר, וכאשר עשו מציע לו לכאורה לסיים את הסכסוך באומרו: "נסעה ונלכה ואלכה כנגדך", כלומר בוא נעשה "שלום עכשיו" ונקים "מזרח תיכון חדש", כאן יעקב אינו מתפתה, הוא יודע שהביטחון הפיזי אינו המטרה היחידה של עם ישראל אלא יש לו מטרות לטווח ארוך, ו"עם הנצח אינו פוחד מדרך ארוכה", ועל כן הוא מודיע לעשו שהוא יתנהל בקצב שלו לבדו עם עצמו: "ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני", ואין מקריבים את יעודי העתיד תמורת שקט מדומה לשעה.

ההיסטוריה חוזרת על עצמה, ומעשה אבות סימן לבנים, גם בתקופתנו בשוב עמנו לארץ ישראל הוא נתון בשני מאבקים, מאבק על הקיום המיידי, ולא רק במובן הפיזי, אלא גם במובן היהודי, ומאבק על הדמות היהודית העתידית של עם ישראל. מורי ורבי הרב משה צבי נריה, [שבימים אלו (יט' כסלו) יום פטירתו] בפעילותו למען עם ישראל הלך בדרכו של יעקב אבינו, גם הוא פעל בשני המסלולים: המסלול האחד לתת תשובה מידית לבעיות ההווה של הנוער הדתי, שבימים שלפני הקמת המדינה נסחף בהמוניו אחר הזרם החילוני, ששטף בהווי החיים שלו וברעיונותיו את הצעירים הדתיים, שנתקפו ברגשי נחיתות מול סביבה חילונית מיליטנטית ובוטחת. באותה שעה תלמידים בישיבת "מרכז הרב", כמו מייסד בני עקיבא יחיאל אליאש ועמו הרב נריה לא הרימו ידיים, אלא הלכו לקראת הנוער לארגן אותו במסגרת דתית, ובמסלול הזה הם מצאו לנכון להתפשר ולהתגמש, להסכים אפילו לריקודים משותפים של בנים ובנות, ושאר פעילויות שהיו חיקוי לנעשה בתנועות הנוער החילוניות, וכשבאו על כך בביקורת היה אומר הרב נריה שהוא מעדיף שהצעיר הדתי ילך ל"נוער עובד" עם כיפה, מאשר יצטרף ל"נוער העובד" החילוני וייהפך לחילוני גמור, ועם זאת בה בשעה דאג הרב נריה להפיח בהווי של בני עקיבא רוח יהודית ואמונית, בתכנים ושירים שעיצבו צעיר ציוני עם גאווה דתית.

אבל הרב נריה בפעילותו הציבורית לא דאג רק לבעיות שעה מידיות של הצעיר הדתי, אלא בה בשעה פעל גם לעיצובו לטווח רחוק, וזאת בהקמת הישיבה בכפר הרא"ה, שהתרחבה לרשת גדולה של ישיבות בני עקיבא לבנים ואולפנות לבנות בכל מרחביה של ארץ ישראל. וכאן נהג הרב נריה כיעקב אבינו בשעתו, שלא היה מוכן להתפשר עם רוח השעה, אלא הקפיד להקים מסגרת חינוכית אוטנטית, שתכשיר טיפוס של בן תורה המעורב בחייה הממלכתיים של מדינת ישראל. מאז עברו למעלה מחמישים שנה, ומאז התחוללה מהפיכה תורנית בחברה הישראלית, המקיפה מאות אלפי צעירים וצעירות, הורים וסבים, דורות ישרים יבורכו. המפעל החינוכי הזה לא הוקם ביום אחד, כיעקב אבינו גם הרב נריה התנהל לאיטו, בהרבה סבלנות ואורך רוח, לפעמים בודד גם בביתו הציבורי שלו, אבל המשיך בעקשנות ונחישות, ואת פירות מסירותו אנו רואים כיום לתפארת מדינת ישראל. ההנהגה הכפולה של יעקב אבינו צריכה ללוות אותנו גם כיום, מחד להיאבק על קיומה של "היהדות" בחיי יום יום, כאן מקומם של הפוליטיקאים הנוהגים בגמישות והתפשרות, בדברים שאינם הלכתיים ועקרוניים, לקיים "פעמים שביטולה של תורה זהו יסודה" [מנחות צט ב], אבל בה בשעה יש להיערך במקביל לפעולות לעיצוב העתידי של מדינת היהודים, כאן מקומם של הרבנים, ראשי הישיבות ואנשי רוח, ובמסלול הזה אין מקום לפשרות, וגם אם הדרך רצופה בקשיים יש לנהוג כיעקב אבינו בשעתו שאמר: "ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", ועם העשייה כולנו תפילה ותקווה שיתקיים בנו: "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב".

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

האם תפילת ערבית היא התפילה הראשונה של היממה או התפילה האחרונה

שאלה: הנה נשאלתי באשר לאישה שנוהגת להתפלל רק תפילה אחת ביום - כדעת הרמב"ם[א] - והתפללה תפילת ערבית, האם תפילה זו נחשבת לה ליום שהיה, או ליום שיהיה?

והנה אם היא מתפללת ערבית בכל יום, הרי שאין לשאלה זו משמעות הלכתית, שהרי ממה נפשך יוצאת בכך ידי חובת תפילה בכל יום, אולם באופן שאין היא מתפללת ערבית בדרך כלל, ובאותו יום התפללה שחרית וערבית, ולמחרת לא התפללה לא שחרית ולא מנחה ולא ערבית, האם זה נחשב שביטלה מצוות עשה של תפילה ביום אחד?

אם נאמר שתפילת ערבית שייכת ליום שהיה, אזי מאחר ולמחרת לא התפללה לא שחרית ולא מנחה (וכן לא אמרה שום בקשה הכוללת שבח והודאה לקב"ה - עיין בהערה א') אם כן לא קיימה ביום זה מצוות תפילה אך אם תפילת ערבית שייכת כבר ליום הבא הרי שלא ביטלה מצוות תפילה באותו יום.

תשובה: הנה ידוע שעל פי התורה היום מתחיל מהלילה וכפי שנאמר בפרשת בראשית 'ויהי ערב ויהי בוקר', ואם כן בנוגע לשאלתנו עלינו להסיק לכאורה כי תפילת ערבית שייכת ליום המחר, ולא ליום שהיה.

ולפי זה יוצא למעשה חידוש, שדווקא בתפילת ערבית שהיא תפילת רשות, בה אנו מקיימים בכל יום את חובת התפילה מהתורה[ב].

טעם לומר שלעניין תפילה היממה מתחילה מהבוקר

אולם שמא יש לומר שאף על פי שהיום מתחיל מהלילה, מכל מקום לעניין מצוות התפילה הדבר שונה והיממה מתחילה מהבוקר והלילה הולך אחר היום.

והטעם לומר כך הוא שהרי אברהם אבינו תיקן את התפילה הראשונה שהיא תפילת שחרית, ומדוע לא תיקן את תפילת ערבית שהיא לכאורה התפילה הראשונה ביממה? ולכן יש מקום לומר שלעניין מצוות התפילה הלילה הולך אחר היום, וכמו ברכות התורה וברכות השחר שהחיוב מתחיל מחדש בכל בוקר.

אולם יש לדחות ראיה זו שיש לומר שקודם מתן תורה אכן היממה התחילה מהבוקר, וכפי שנאמר בפרשת נח 'וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבתו'[ג] ולכן אברהם אבינו תיקן תפילת 'שחרית', אך לאחר שהתחדש במתן תורה שהיממה מתחילה מהלילה, אם כן התפילה הראשונה ביום היא תפילת ערבית[ד].

טעם נוסף מדוע יש לומר שלעניין תפילה היממה מתחילה מהבוקר

אך עדיין יש מקום לומר שלעניין התפילה היממה מתחילה מהבוקר, שהנה הגמרא במסכת ברכות אומרת שתפילות כנגד תמידין תיקנום, והנה ידוע שלעניין 'קדשים' הלילה הולך אחר היום[ה], ואם התפילות הן כנגד הקרבנות, אזי יש לומר שגם לעניין התפילות הלילה הולך אחר היום.

ראיה מדברי הגמרא שאין הדבר כן וגם לעניין תפילה הלילה הולך אחר היום

אולם נראה שיש להביא ראיה מהגמרא שעל אף שהתפילות נתקנו כנגד הקרבנות, מכל מקום היממה לעניין התפילה מתחילה מהלילה, והיום הולך אחר הלילה, שהנה הגמרא במסכת ברכות[ו] מסתפקת האם מי שלא התפלל מנחה מחמת אונס או שגגה, יכול להשלימה בתפילת ערבית, ועל זה אומרת הגמרא שגם אם נאמר שמי שלא התפלל ערבית יכול להשלים תפילה זו בתפילת שחרית, אין מזה ראיה לפשוט את הספק לגבי תפילת מנחה, מאחר ותפילת ערבית ושחרית שתיהן באותו יום, אך תפילות מנחה וערבית אינן באותו יום, ולכן יש להסתפק האם אפשר להשלים, וצדדי הספק הם האם משום שהתפילה כנגד הקרבן אם כן נאמר שעבר יומו בטל קרבנו, או שנאמר שמאחר והתפילה היא גם בקשת רחמים אם כן יוכל להשלימה, ופושטת הגמרא ספק זה לחיוב, שאכן ניתן להשלים את תפילת מנחה בערבית.

ומבואר מגמרא זו, שהיה פשוט שהיממה מתחילה מהלילה, ואין לומר שבמסקנה של הגמרא התחדש שהיממה מתחילה מהבוקר, ומשום כך ניתן להשלים את תפילת מנחה בערבית, שאם כן ישוב ויתעורר ספק הגמרא באשר לתפילת ערבית האם ניתן להשלימה בשחרית והבן[ז].

ובאמת נראה לענ"ד שאין כלל להביא ראיה מכך שתפילות כנגד קרבנות תיקנום לעניין שאלתנו, שהרי אנו עוסקים בדעת הרמב"ם, ולדעת הרמב"ם יש במצוות התפילה שתי דרגות חיוב, יש קיום המצווה מהתורה, וזאת אנו מקיימים בתפילה אחת ביום, ויש מה שחכמים תיקנו ג' תפילות ביום בזמנים מסוימים וזה מדרבנן גם לדעת הרמב"ם, והנה כל מה שתפילות תיקנו כנגד הקרבנות, זה רק בדרגת החיוב מדרבנן, אבל בדרגת החיוב הראשונה שהיא מהתורה, אין כלל משמעות לתפילת שחרית, מנחה או ערבית, ואין כלל זמן לתפילה, אלא חייב אדם להתפלל תפילה אחת ביום, ומאחר והיום על פי התורה מתחיל מהלילה, אם כן החיוב מתעורר בכל ערב, והיממה נמדדת מערב ועד ערב, וכל עניין ג' התפילות שהם כנגד הקרבנות הוא רק בדרגת החיוב השנייה שהיא מדרבנן, ואיך נבוא ונאמר שהחיוב שהוא מדברי חכמים יבוא וילמד על עצם החיוב שהוא מהתורה[ח]?

מסקנת הדברים

ולכן נראה לעניות דעתי למסקנה לעניין שאלתנו - אישה

שהתפללה תפילת ערבית - שתפילה זו נחשבת לה ליום הבא, וגם אם לא תתפלל למחרת שחרית ומנחה, לא ביטלה בכך את החובה להתפלל תפילה אחת ביום - לדעת הרמב"ם, וניתן אף למצוא אסמכתא לכך מהפסוק 'ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי'[ט].

אמנם אף על פי שמצאתי כדבריי בספר 'אמת ליעקב' לגר"י קמינצקי זצ"ל', וכן יש לדייק מדברי היעב"ץ בסדורו[יא], וכן היא דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א[יב], מכל מקום אין לכחד כי יש דעות החולקות ונוקטות שלעניין תפילה היממה מתחילה מהבוקר (עיין פירוט דעות אלו בהערה[יג]) אך מכל מקום הנראה לעניות דעתי כתבתי.

(ושאלני ר' ניסים [אלסנדרו] כהן הי"ו מה יהיה הדין אם התפללה תפילת ערבית מוקדמת האם גם אז תחשב לה תפילה זו ליום הבא, ולכאורה במקרה כזה אין זה ייחשב לה ליום הבא, ובכלל מי מחשיב זאת לה כתפילת ערבית הרי מדובר שמתפללת רק תפילה אחת ביום ויש לעיין בזה, אולם אם מדובר בתפילת ערבית של ליל שבת שכבר קיבלה שבת יש לעיין בדבר, ואולי זה תלוי במחלוקת המפורסמת של הט"ז והמהרש"ל לעניין אכילה בסוכה כאשר קיבל חג שמיני עצרת מבעוד יום [ראה ט"ז לסימן תרס"ח], ועיין בשו"ת תשובות והנהגות המובא לקמן הערה כ"ב לעניין מאה ברכות במקרה כזה).

ומה מאוד השתוממתי לראות מה שכתב בספר פסקי תשובות[יד] כדבר פשוט שמאחר ותפילת ערבית רשות אי אפשר לקיים בה את המצוות עשה מהתורה להתפלל תפילה אחת ביום (לדעת הרמב"ם) וכתב שכן משמע ממרוצת לשון הרמב"ם ברישׁ הלכות תפילה ומעוד כמה ראשונים, ואיני יודע היאך דייק זאת מדברי הראשונים הנ"ל, וכל הנידון הוא האם היממה מתחילה מהבוקר או מהלילה, אבל מדוע שאדם לא יוכל לקיים את חובת מצוות התפילה מהתורה בתפילת הערב[טו], ועיין בשו"ת שבט הלוי שציינתי לעיל הערה ב'.

ובפרט תימה רבתי על דבריו שאם אכן כדבריו בדעת הרמב"ם שלא ניתן לקיים את מצוות התפילה אלא ביום ולא בלילה, אם כן הויא מצוות התפילה מצוות עשה שהזמן גרמא, והרמב"ם הרי כתב להדיא[טז] שתפילה היא מצוות עשה שאין הזמן גרמא, וזה ברור ופשוט[יז].

האם הלילה הולך אחר היום לעניין מצוות תפילין

והנה להשלמת העניין אזכיר כאן עוד נידון אחד בעניין 'הלילה הולך אחר היום', והוא לעניין מי שלא היה יכול להניח תפילין במשך כל שעות היום, ורק לאחר צאת הכוכבים הזדמנו לידיו תפילין, והנה ידוע שאף על פי שלהלכה נפסק שלילה הוא זמן קיום מצוות תפילין מכל מקום חכמים גזרו לא להניח תפילין בלילה שמא יירדם עמהם - ולכן אין מניחים תפילין בלילה[יח], אולם שמא יש לומר שזהו רק באופן שכבר הניח תפילין באותו יום, אבל אם במשך כל היום לא הניח תפילין, שמא במקום ביטול מצוות עשה דאורייתא לא גזרו חכמים, אלא שכעת יש לברר האם כאשר יניח תפילין לאחר צאת הכוכבים, הרי זה ייחשב לו ליום שהיה, וממילא יוכל על ידי כך שיניח תפילין בלילה להרוויח את זה שלא ייחשב באותו יום 'קרקפתא דלא מנח תפילין'[יט] או שמאחר והיממה מתחילה מהערב, אם כן באשר ליום שהיה הרי זה בגדר 'מעות לא יוכל לתקון' ובאשר ליום שיהיה, יניח למחרת ביום כבכל יום, ולא יעבור על דברי חכמים שגזרו לא להניח תפילין בלילה.

ובפשטות מאחר שלרוב דיני התורה היממה מתחילה מהערב וכפי שנאמר לעיל, אין להתיר להניח תפילין בלילה אף אם לא הניח ביום, וכן היא פשטות ההלכה בכל הפוסקים.

אמנם ראיתי מביאים[כ] מספר מקור חיים[כא] לרבינו בעל החות יאיר שכתב שכן יניח תפילין בלילה שאחריו, ושמא משום שלדעתו הלילה הולך אחר היום לעניין מצוות תפילין, וצריך עיון בכוונתו.

ועיין עוד בכמה נידונים נוספים בעניין 'הלילה הולך אחר היום' בהערה[כב].

א - נחלקו הראשונים האם חובת התפילה היא מהתורה או מדרבנן, דעת הרמב"ם (עיין ספר המצוות לרמב"ם מצוות עשה ה', ועיין במשנה תורה ריש הלכות תפילה, ובמגן אברהם סימן ק"ו ס"ק ב') שמהתורה חייב אדם להתפלל תפילה אחת ביום, אך נוסחאות התפילה ומניין התפילות וזמניהם אינם אלא מדרבנן, ואילו לדעת הרמב"ן גם עיקר חובת התפילה אינה אלא מדרבנן (השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שם, ואין חובה מהתורה להתפלל אלא בעת צרה, ובחידושי הגר"ח הלוי כתב שגם לדעת הרמב"ן אם מתפלל אף שלא בעת צרה מקיים בזה מצוות עשה מהתורה רק שאין זו מצווה חיובית מהתורה) ונפ"מ ממחלוקת זו היא לגבי חיוב נשים בכל תפילות היום, שהנה מבואר להדיא במשנה במסכת ברכות (דף כ' עמוד א') שנשים חייבות בתפילה, אולם לדעת הרמב"ם יש לומר שהוא רק לגבי עיקר החיוב שהוא תפילה אחת ביום שאין לה זמן קבוע ולכן נשים חייבות בה, אך שאר התפילות הרי זה נחשב מצוות עשה (דרבנן) שהזמן גרמא שנשים פטורות, ואילו לדעת הרמב"ן מאחר וכל עיקר התפילה אינה אלא מדרבנן, אם כן אם כתוב במשנה שנשים חייבות בתפילה, על כרחך לומר שהכוונה לכל תפילות היום (לבד מתפילת ערבית שהיא רשות ואף שקיבלו על עצמם כל ישראל תפילה זו כחובה, מכל מקום הנשים לא קיבלו עליהם) - עיין בכל זה במשנה ברורה לסימן ק"ו ס"ק ד' (ועיין שם לעניין חיוב נשים בתפילת מוסף) והנה השו"ע פסק כדעת הרמב"ם וכן נוהגות הרבה נשים להסתפק בתפילה אחת ביום (ולאו דווקא תפילה שלמה, אלא כל שאמרה איזה דבר בקשה הכוללת דברי שבח לקב"ה, בקשה והודאה יצאה בזה ידי חובה - עיין משנה ברורה מהדורת דרשו שם הערה 7, ועיין עוד בשו"ת שביבי אש ח"א סימן נ"ט) ואף שהמשנה ברורה שם כתב לעיקר כדעת הרמב"ן שכן דעת רוב הפוסקים, מכל מקום נשים המטופלות בילדים קטנים ואין עתותיהם בידיהם, פעמים רבות סומכות עצמן על דעת הרמב"ם, וכן מביאים עדות מבנו של החפץ חיים רבי אריה לייב, שמעיד שאמו כמעט ולא התפללה כל זמן שלא יצאנו מתחת ידיה, באמרה לי כי אבי פטרה בזה משום שהיא עוסקת בגידול בניה, ע"כ, וא"כ אף שהמשנה ברורה בעצמו פסק כרמב"ן מכל מקום לרעייתו הנהיג אחרת (וי"ל שהוא משום דין 'עוסק במצווה [גידול הילדים] פטור מן המצווה' ראה שו"ת אור לציון חלק ב' פרק ז' סעיף כ"ד) אולם ראוי לכל אישה למצוא זמן להתפלל שחרית ומנחה ובפרט לבנות אשכנז, ועיין במ"ב מהדורת דרשו שם הערה 8.

ב - עיין שו"ת שבט הלוי חלק י"א סימן י"ח תשובת הגר"ש וואזנר זצ"ל וז"ל: 'אין בערבית שום גריעותא באיכות התפילה מה"ת, דרשות הוא לדידן שכבר מתפללים מדבריהם שני תפילות חיוב, אבל התפילה היחידית מה"ת המבוקש הוא תפלה לה' והא איכא, מה לי יום או לילה' (וכן מובאת תשובה זו בשו"ת שביבי אש ח"א סימן נ"ז ושו"ת שביבי הלוי סימן י"ג).

ג - בראשית פרק ח' פסוק כ"ב.

ד - וכך אכן סבר בעל הפנים היפות (לרבי פנחס הורוויץ בעל ה'הפלאה') שקודם מתן תורה היה הלילה נמשך אחר היום ובזה תירץ את קושיית האחרונים המפורסמת על מה דאיתא בחז"ל שהאבות הקדושים שמרו את כל התורה כולה והיאך שמרו שבת, והרי גוי ששבת חייב מיתה? ותירץ שעשו מלאכה במוצאי שבת, שלגבי בני נח היממה מתחילה מהבוקר וכפי שנאמר 'יום ולילה לא ישבתו' וממילא אם עשה מלאכה במוצאי שבת הרי שלא שבת 'יום ולילה' (פנים יפות עה"ת סוף פרשת נח) ובשו"ת שאילת יעקב ח"ב סימן מ"ז אכן מיישב על פי דברי הפנים יפות הנ"ל מדוע אברהם אבינו ע"ה תיקן תפילת שחרית ולא תפילת ערבית עיי"ש.

אולם בשו"ת רבי עקיבא איגר בהשמטות לסימן קכ"א דחה את דברי הפנים יפות, וכן בשו"ת בנין ציון סימן קכ"ו דחה את דבריו, שהרי מה שהיממה מתחילה מהלילה, אנו למדים זאת מברייתו של עולם שנא' 'ויהי ערב ויהי בוקר' (עיין משנה במסכת חולין דף פ"ג עמוד א') ומהיכי תיתי לומר שלגבי בני נח וקודם מתן תורה אין הדבר כן, ומה שכתב הפסוק 'יום ולילה לא ישבתו' אין זה אלא משום שכך הוא לשנא דקרא להקדים יום לילה שהרי היום הוא העיקר, וכמו שנאמר 'והגית בו יומם ולילה' וכן בעוד הרבה מקומות (וע"ע בשו"ת שאילת יעקב שם).

והנה על פי ה'פנים יפות' הנ"ל שמעתי פעם לבאר באופן נוסף את מנהג ישראל תורה להיות נעורים בליל חג השבועות, שקודם מתן תורה הלילה היה שייך ליום שלפניו, ואילו במתן תורה שהיה לפנות בוקר, התחדש שהלילה שייך ליום שאחריו, ואם כן הלילה של ליל מתן תורה נותר ללא יום, שבלילה זה חל השינוי, וכאשר כבר חל השינוי היה זה כבר קרוב לבוקר, וממילא מאחר שלא היה 'לילה' אף אנו נעורים כל הלילה זכר לכך שאין זה 'לילה'.

ה - עיין מסכת תמורה דף י"ד עמוד א' וחולין דף פ"ג עמוד א'.

ו - דף כ"ו עמוד א'.

ז - ועיקר ראיה זו כבר הביא הגרש"א שטרן שליט"א בשו"ת שביבי אש ח"א סימן נ"ז (אולם לכאורה יש שם מעט בלבול בסידור הדברים באות ה' ואות ו' שם בסימן וצ"ע) וכן רבים מהמראי מקומות המובאים בכל תשובה זו לקוחים מדברות הגרש"א שטרן שליט"א שם, וע"ע בספר שביבי אש על התורה הנדפס מחדש (תשע"ח) לפרשת בראשית בעניין 'היום הולך אחר הלילה' (ושו"מ שגם הגר"מ שטרנבוך שליט"א הביא ראיה זו בקצרה במה שכתב במאסף תורני ישורון ניסן תשנ"ז עמוד ת"ב).

ח - אמנם יש לציין שבספר אדרת אליהו שיובא לקמן בהערה י"ג, כתב שהיממה מתחילה מהבוקר ולא משום 'שתפילות כנגד קרבנות תיקנום' אלא משום שמצוות התפילה כתובה בתורה בלשון 'עבודה' (וזו לשון הרמב"ם ריש הלכות תפילה: 'מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה') ולכן דומה לקדשים שהלילה הולך אחר היום ודו"ק (הספר 'אדרת אליהו' אינו תחת ידי, אך כן מביא ממנו בשו"ת תשובות

והנהגות חלק ב' סימן ס"ו, ושו"מ שעיקר סברא זו כבר מוזכרת בפמ"ג סימן ד' משבצות זהב ס"ק א') וכן יש שרצו להטעים הדבר על פי מה שכתב הקרית ספר להמבי"ט ריש הלכות תפילה שחובת התפילה בכל יום למד הרמב"ם מכך שכתוב 'ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך' (שמות כ"ג כ"ה) ובגמ' ב"מ ק"ז עמוד ב' - דבכל יום צריך האדם ללחם ומים, ועיקר האכילה היא ביום, שאם לא אוכל ביום נקרא צם, ולכן יש לומר שעיקר מצוות התפילה היא ביום (הגר"מ שטרנבוך שליט"א במאסף תורני ישורון שם, אולם כתב זאת רק לשיטות אלו, אך איהו ס"ל שהיממה מתחילה מהערב) ועיין מש"כ לקמן הערה י"ג.

אמנם לפי שיטת הרמב"ן שכל עצם חיוב התפילה הוא מדרבנן, בזה באמת יש מקום לומר שלעניין התפילה היממה מתחילה מהבוקר, מאחר וחכמים תיקנו את חובת התפילה כנגד הקרבנות ודו"ק.

ט - תהילים פרק נ"ה פסוק י"ח והובא במסכת ברכות דף כ' עמוד ב', ועיין שו"ת שבט הלוי שם.

והנה בהלכות ראש השנה (שו"ע או"ח סימן תקפ"א סעיף א') כותב הרמ"א שיש מקומות שנוהגים שהחזן של סליחות זכאי להיות חזן בכל תפילות היום, וכתב המגן אברהם שאפילו בתפילת ערבית, ונחלקו האחרונים האם הכוונה לתפילת ערבית של אמש או לתפילת ערבית של מוצאי יום הסליחות עיין באליהו רבא ובמחצית השקל שם, ובמשנה ברורה (ס"ק י"ד) כתב שערבית שלאחריו אין שייך לו כלל, ולכאורה זה תלוי בנידון דידן, ואם כן הרי לן ראיה מדברי המשנה ברורה שגם לעניין תפילה היום מתחיל מהלילה, אולם כאשר אמרתי ראיה זאת לפני הגרש"א שטרן שליט"א דחה את דבריו, ויל"ע.

י - כן מביאים משמו במשנה ברורה מהדורת דרשו סימן ק"ו הערה 5 (ואין הספר תחת ידי, ומה שכותבים שהוכיח כן מהפרי מגדים לכאורה כוונתו למשב"ז שם סוף אות ב', וכן בהקדמה להלכות תפילה ד"ה 'ולהרמב"ם', אולם עיין בפמ"ג סימן ד' משבצות זהב אות ט"ו וצ"ע, אך יתבאר לפי מה שכתב שם אות א' ודו"ק היטב).

יא - עיין שו"ת שביבי אש ח"א סימן נ"ד אות ו'.

יב - שו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן ס"ו וע"ע שם סימן נ"ו.

יג - בשו"ת שביבי אש שם מביא כן מספר 'אדרת אליהו' (ספר זכרון להגר"א ראם סימן א') ומדייק זאת מלשון ספר החינוך בסוף מצווה תל"ג (פרשת עקב) שכתב וז"ל 'ועובר על זה ועמד יום ולילה בלא תפלה כלל, ביטל עשה זה כדעת הרמב"ם ז"ל', הרי שנקט קודם יום ורק אח"כ לילה, וכתב עוד שם שכן דעת הגרח"ק במכתב (ועוד כתב שכן היא דעת הערוך השולחן סימן רל"ה סעיף א' אך לא מצאתי שם מעניין זה) וכתב שכן יש להוכיח שכך היא דעת בעל שו"ת 'משכנות יעקב' מדבריו באורח חיים סימן צ', וכן במשנה ברורה מהדורת דרשו שם מביאים מהגר"ש ברמן (אשר לשלמה, מועד תנינא סימן כ') שהוכיח שדעת הרמב"ם שחובת התפילה מתחילה רק מהבוקר.

יד - סימן פ"ט הערה 2.

טו - והנה ציין שם ללשון ספר החינוך מצווה תל"ג והובא לעיל הערה י"ג, והנה אדרבה מלשון ספר החינוך שכתב 'יום ולילה' מבואר להדיא שניתן לקיים את חובת התפילה בלילה, רק שיש מקום לדייק מדבריו שהיממה מתחילה מהבוקר לעניין זה וכמ"ש לעיל.

טז - פרק א' מהלכות תפילה הלכה ב'.

יז - אולם לפי מה שהבאתי לעיל בהערה ח' מהקרית ספר יש מקום לומר שעיקר התפילה היא רק ביום, אבל כאמור למעלה אין אפשרות לומר שהמצווה היא רק ביום שהרי אם כן הויא מצוות התפילה מצוות עשה שהזמן גרמא. שו"מ שכיוונתי בזה לדברי הפמ"ג בסימן ד' משבצות זהב אות א' עיין שם.

יח - כמבואר כל זה בשו"ע או"ח סימן ל' סעיף ב'.

יט - ועיין ספר 'מנחת אשר' שמות סימן כ"ד.

כ - בספר 'שביבי אש' (לגרש"א שטרן שליט"א) על התורה לפרשת בראשית.

כא - סימן מ' ס"ק ב'.

. לעניין החיוב לברך מאה ברכות בכל יום, מבואר לכאורה במשנה ברורה סימן מ"ו ס"ק י"ד שמתחילים למנות את המאה ברכות מהלילה, אולם מלשון הרמב"ם פרק ז' הלכה י"ד משמע שמונים זאת מהיום, ועיין בזה בספר 'אמת ליעקב' לגר"י קמינצקי זצ"ל על מסכת ברכות דף ב' עמוד א'.

כב - ולסוברים שמונים זאת מהלילה (וכך הפשטות) יש לעיין כאשר מקבל שבת מוקדם האם מניין הברכות של קריאת שמע וערבית עולים ליום שהיה או ליום שיהיה עיין בזה בשו"ת תשובות והנהגות חלק ד' סימן ס'.

בחצרות חסידים נהגו לערוך את עיקר סעודת הפורים בלילה של מוצאי פורים, ועיין טעם הלכתי לזה בשו"ת תרומת הדשן סימן ק"י, אך בספרי חסידות נאמרו כמה טעמים מדוע לעניין פורים הלילה הולך אחר היום ואכמ"ל.

ועיין במה שכתבתי בחלק א' סימן ק"ד הערה ד' לעניין 'הלילה הולך אחר היום' בהקשר של מנהג התענית לחתן ולכלה ביום חתונתם.

וישא את קלו

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה, הריני כפרת משכבה

כשיעקב אבינו מגיע לחרן ועומד על הבאר, מתוך ציפייה לפגוש שם את זוגתו הראויה לו[1]. הוא פוגש שם שלשה עדרי צאן המחכים להשקות את צאנם, הגם שהיום עוד גדול. שכן אמש באה השמש בצהריים בעבור יעקב, שישן בהר המוריה[2]. וכבר היו מי שדימו שהעולם שינה ממידתו, ושמא לא יספיקו להשקות את הצאן גם היום.

ולכן התורה מציינת שהיו לפחות שלושה רועי צאן שחשבו כך, שמא העולם השתנה. אך יעקב ידע שלא נעשה כן אלא בעבורו, והזמן שנחסר יתווסף לו לסוף עשרים שנה - כשיחזור לארץ כנען[3].

ועל כן פונה יעקב לרועי הצאן ומפציר בהם להמשיך ולרעות את מקניהם, עד לקראת בוא השמש. אך הם עונים לו - שרק בהיקבץ כל העדרים, ניתן לשחרר את האבן מעל פי הבאר ולהשקות את הצאן. וכיוון שכבר באו שלושה עדרים לכאן, יש לחכות גם לשאר הרועים.

והשמועה אכן עשתה את שלה, כשהחלו לבוא אף שאר העדרים - ובתוכם רחל הרועה את צאן לבן, **אחי אמו** של יעקב. כשהתורה אף טורחת להדגיש שלוש פעמים בפסוק - שלבן הינו **אחי אמו** של יעקב[4].

וכאשר רואה יעקב את רחל, הוא מסיר את האבן מעל הבאר בלא טורח וקושי - כפתיחת פקק מפי צלוחית[5]. והוא עושה כן לבדו, בלא עזרה מאחרים לפי שכוחו גדול. שכן יעקב שמר עצמו ולא ראה קרי מימיו עד לנישואיו עם לאה ורחל[6], ולכן שום כח מכוחות גופו לא נחלש[7] - הגם שהיה כבר בן שבעים ושבע[8].

ומיד אחר שמשקה יעקב את הצאן, הוא נושק לרחל ונושא את קולו בבכי - על כך שלא יזכו להיקבר יחדיו באותה חלקת האדמה[9]. ועל כך שאין בידו מאומה לתת לה, שלא כמו שהיה עם אליעזר - כשהגיע לכאן להביא את רבקה אמו[10].

יעקב ראה וידע את כל זאת, משום שבמצבו הנוכחי הוא חשוב כמת מחמת עניותו - ודווקא רחל היא זו הבאה לקראתו, הגם שהיא הקטנה מלאה אחותה. ולו היה לבן מתנהג כמנהג רבקה שהיא אמו של יעקב, אזי לא היה מפקיר את בתו הקטנה לצאת עם הרועים. אלא היה שולח את לאה הגדולה, לצאת ולרעות - ובמיוחד שהיא הרגילה לצאת ולראות בבנות הארץ[11]. אך רחל ריחמה על אחותה, ומסרה עצמה על כך שנכנסה תחת לאה בעול הרעיה.

דבר זה הביא את יעקב לכלל הבנה, שזהו סוד כוחה של רחל - לוותר עבור אחותה. וכיוון שרק אחת יכולה להיות עמו במערת המכפלה, על כורחך שרחל היא זו שתוותר על עניין זה[12]. וכח הוויתור ההוא, יבטיח את גאולת בניו של יעקב יותר מכל[13].

על כך נשא יעקב את קולו ובכה, שקרוב הדבר להישמע ולהתקבל אצל הקב"ה - מכוחה של צעקה ובכי[14].

מיד אח"כ אומר יעקב לרחל שהוא בנה של רבקה, אחות לבן אביה - שיכול הוא לו גם אם ירמה אותו[15]. שבשלושה דברים נהג לבן, הפך

אחותו רבקה. **ראשית** לכל - לבן מפקיר את בתו הקטנה ולא שומר עליה מפאת אחותה הגדולה. ואילו רבקה שמרה על יעקב בנה הקטן, מפני עשיו אחיו הגדול. בעניין **השני** - לבן מבקש להחליף את רחל הקטנה עם לאה הגדולה, ואילו רבקה בקשה להחליף את יעקב הקטן שיקבל את ברכות עשיו הגדול. **ובשלישית** - לבן לא נותן לבנותיו אף לא נדוניה קטנה[16], לעומת רבקה הנותנת ליעקב אף משלה[17].

ובדבר הזה בדיוק רחל הינה ממשיכת דרכן של שרה ורבקה, המוותרות משלהן למען זולתם. ואף בני לאה מודים על כך, שרחל היא עקרו של בית[18] וממשיכת דרכן העיקרית של האימהות.

אף אנו זכינו שאמנו היקרה רות ב"ר חיים יהודה ע"ה, נהגה עמנו כדרך האימהות הקדושות. כשוויתרה משלה עבורנו במשך שנות חייה - בכח, בכסף ובזמן. כשהשקיעה בנו את כל נפשה ונשמתה. ועל אף שלא ארכו ימיה, זכתה היא לבוא בימים מלאים - של צניעות, תפילה ויראת שמים טהורה. ואך טבעי זה היה עבורה כשהיא עצמה בתה של רחל סבתנו, לנהוג כרחל אמנו - כשבימי מחלתה אמרה לנו, שהיא מקבלת על עצמה להיות כקורבן על כולנו.

וישמע הקב"ה את קולנו שנתנו בבכי בשנה האחרונה, ויהיו אמנו וסבתנו כמליצות יושר יחד עם רחל אמנו הגדולה - בשיבת הבנים לגבולם ונחמת הארץ בעבורם.

1 - **וישב על הבאר** למד מיעקב שנזדווג לו זווגו על הבאר - רש"י שמות ב, טו
2 - **כי בא השמש** היה לו לכתוב 'ויבא השמש וילן שם', 'כי בא השמש' משמע ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה, כדי שילין שם - רש"י בראשית כח, יא
3 - **ויזרח לו השמש** ומדרש אגדה ויזרח לו לצרכו לרפאות את צלעתו כמה דתימא (מלאכי ג) שמש צדקה ומרפא בכנפיה ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע מיהרה לזרוח בשבילו - שם לב, לב
4 - ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן **אחי אמו** ואת צאן לבן **אחי אמו** ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן **אחי אמו** - בראשית כט, י
5 - **ויגש יעקב** ויגל כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיעך שכחו גדול (ב"ר) - רש"י, שם
6 - **וראשית אוני** היא טפה ראשונה שלו שלא ראה קרי מימיו (ב"ר) - שם מט, ג
7 - **אל תתן לנשים חילך** היינו, שלא ירבה לו נשים, שמחמת רוב התשמיש מתישות כוחו - הגר"א משלי לא, ג
8 - נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר י"ד שנה ואח"כ הלך לחרן - רש"י בראשית כח, ט
9 - ויבך לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה - שם, יא
10 - ד"א לפי שבא בידים ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו א"ל מה אעשה לציווי של אבא אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת - שם
11 - **בת לאה** ולא בת יעקב אלא ע"ש יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה (ב"ר) שנאמר ותצא לאה לקראתו (ועליה משלו המשל כאמה כבתה) - שם לד, א
12 - **לכן ישכב עמך הלילה** שלי היתה שכיבת לילה זו ואני נותנה לך תחת דודאי בנך ולפי שזלזלה במשכב הצדיק לא זכתה להקבר עמו (נדה לא) - שם ל, טו
13 - באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה 'רבונו של עולם, גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים. וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד, כי נודעה לי העצה. והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן, שיכיר ביני ובין אחותי, כדי שלא יוכל אבי להחליפני. ולאחר כן ניחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי וריחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנין שמסרתי לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל. ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המיטה שהיה שוכב עם אחותי, והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר, כדי שלא יכיר לקול אחותי. וגמלתי חסד עמה ולא קינאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה. ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר - לא קינאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קינאת לעבודה זרה שאין בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים בם כרצונם?' **מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר 'בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן'** - איכה רבה, פתיחתא כד
14 - כי אם צעק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו יכול כל זמן שהוא צועק אני שומע, ואם אינו צועק איני שומע. (הא מה) תלמוד לומר שמוע אשמע, אלא ממהר אני ליפרע על ידי שהוא צועק יותר ממי שאינו צועק. והלא דברים קל וחומר אם כשהיחיד צועק על הרבים שמע אשמע צעקתו, כשהרבים צועקים עאכ"ו. ומה אם מדת פורענות מעוטה, כשיחיד צועק על הרבים. כך מדה טובה [מרובה] ורבים מתפללים על היחיד על אחת כמה וכמה - מכילתא דרבי ישמעאל כב, כב
15 - ומדרשו אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות ואם אדם כשר הוא גם אני בן רבקה אחותו הכשרה - רש"י בראשית כט, יב
16 - **הלא נכריות נחשבנו לו** אפילו בשעה שדרך בני אדם לתת נדוניא לבנותיו בשעת נשואין נהג עמנו כנכריות כי מכרנו לך - שם לא, טו
17 - **וקח לי** משלי הם ואינם גזל שכך כתב לה יצחק בכתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל יום (ב"ר) - שם כז, ט
18 - **ויקרא לרחל וללאה** לרחל תחלה ואח"כ ללאה שהיא היתה עקרת הבית שבשבילה נזדווג יעקב עם לבן, ואף בניה של לאה מודים בדבר שהרי בועז ובית דינו משבט יהודה אומרים כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם וגו' הקדימו רחל ללאה - שם לא, ד

סיפור לשבת

סגולת הפעם הרביעית[1]

בספר "בפיקודיך אשיחה" מובא סיפור נפלא: מעשה בבחור שהיה מעוכב שידוך. הוא התקרב לגיל שלושים, אך עדיין לא מצא את זיווגו. הוא פעל וניסה את כל הסגולות הידועות, אך ללא הועיל. יום אחד אמרו לו: ישנה סגולה אחת שעדיין לא ניסית: לקרוא את שיר השירים לאחר חצות הלילה במשך ארבעים יום ברציפות. הבחור קיבל על עצמו את ה'פרויקט', והקפיד לקרוא את כל שיר השירים בטעמי המקרא, במשך ארבעים יום רצופים, מבלי לדלג על יום אחד. זה לא היה קל. מדי יום, בסוף היום, במקום ללכת לישון החל הבחור קורא את כ לשיר השירים לאחר חצות הלילה.

היו ימים שהוא הרגיש שאינו מחזיק מעמד, העיניים נעצמו מרוב עייפות, אך הוא עמד באתגר והשלים את קריאת שיר השירים בכל ארבעים הימים, מבלי להחמיץ אפילו יום אחד. ארבעים הימים חלפו, הוא חש תחושת הקלה. כעת ציפה לתוצאות, אך הן בוששו לבוא... מצב רוחו היה שפוף, אך הוא לא הרשה לעצמו לפול ברוחו ולהתייאש. אם הסגולה לא הועילה בפעם הראשונה-צריך לנסות פעם שניה... הלא כך אמרו חכמים: "אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל"(ברכות לב ע"ב).לכן, עשה הבחור 'סיבוב' נוסף של הסגולה, ובמשך ארבעים יום נוספים הקפיד לקרוא את כל שיר

המשך בעמוד הבא...

השירים מדי לילה לאחר חצות. הוא לא דילג על יום אחד. שבת, מוצאי שבת, חג. חלפו ארבעים הימים השניים, אך שום שידוך לא נראה באופק. אנשים סביבו אמרו לו: 'הסגולות לא עובדות עליך, אתה צריך נסים...'אך הוא בשלו: אסור להתייאש! שני הסיבובים הראשונים לא הניבו תוצאות? אנסה סיבוב שלישי. אמר ועשה. מדי לילה לאחר חצות, חוק ולא יעבור, הוא קורא את כל שיר השירים. עברו עוד ארבעים יום, אך שום דבר לא השתנה. אמרו לו: 'ניסית שלוש פעמים, כבר יש לך' חזקה 'שהסגולה הזו לא מועילה לך, חבל על המאמץ'! אך הוא בשלו, אין לו מה להפסיד. אם צריך 'סיבוב' רביעי-הוא יעמוד בו! בני אדם לא אוהבים 'נודניקים', אדם שחוזרים באזניו על אותה בקשה עשר פעמים-סבלנותו פוקעת. אך יש מישהו שאוהב 'נודניקים'-הקב"ה.

מי שמפציר לפני הקב"ה שוב ושוב-לבסוף ישיג את מבוקשו. הבחור עשה עוד 'סיבוב' של קריאת שיר השירים במשך ארבעים יום- בפעם הרביעית...מיום ליום הפכה המשימה קשה יותר ויותר, אך כוח הרצון גבר והוא הצליח להשלים את כל ארבעים הימים בהצלחה. אז הגיעה שעת רצון ונפתחו שערי שמים. זמן קצר לאחר מכן הציעו לו הצעת שידוך, וכעבור זמן קצר הוא זכה להתארס בשעה טובה ובמזל טוב! סוף סוף...בסעודת האירוסין קם אבי הכלה והחל לשאת את דבריו. הוא דיבר בהתרגשות רבה כשדמעות בעיניו: "היו לי ארבע בנות מעוכבות שידוך, הצעירה שבהן בת עשרים ושש, והיא זו שזוכה להתארס היום. היינו מיואשים; ארבע בנות בוגרות בבית, ושום תקווה לא נראתה באופק. והנה נפתחו שערי שמים והישועות באו בזו אחר זו: לפני ארבעה חודשים התארסה הבת הראשונה. חלפו ארבעים יום-התארסה השנייה. עברו עוד ארבעים יום-התארסה השלישית. עברו עוד ארבעים יום, וב"ה אנו זוכים לארס היום את בתנו הרביעית!" החתן שמע את דברי אבי הכלה וביקש להשיב על דבריו. וכך אמר: "לפני כמה חודשים הציעו לי לקרוא שיר השירים במשך ארבעים יום כסגולה לישועה ולמציאת זיווג. כשלא נושעתי לאחר פעם אחת, היו מי שהרפו את ידיי, אך אני התעקשתי ויישמתי את הסגולה הזו ארבע פעמים, עד שב"ה נושעתי. וכעת מה התברר? שלוש אחיותיה המבוגרות של כלתי היו צריכות להתארס כדי לפנות לה את הדרך. לשם כך נדרשו ארבעה 'סיבובים' של הסגולה. ה'סיבוב' הראשון הועיל לבת המבוגרת שהתארסה זמן קצר לאחר שעשיתי את הסגולה בפעם ראשונה, לאחר ארבעים ימים נוספים התארסה הבת השנייה, לאחר עוד ארבעים יום-השלישית, ואז התפנתה הדרך לבת הצעירה שהיתה מיועדת לי. הפצרתי בהקב"ה שוב ושוב-ונושעתי"!('שש באמרתך'/ הרב חנניה צ'ולק שליט"א)

שביבים / שאול שיף

חג הגאולה י' בכסלו

את יום יו"ד בכסלו מציינים חסידי חב"ד ברחבי העולם כ"חג הגאולה", היום בו השתחרר רבי דובער, המכונה האדמו"ר האמצעי, ממאסרו ברוסיה הצארית. ההאשמות בהם נאשם רבי דובער דומות למדי להאשמות בהם נאשם אביו, רבי שניאור זלמן מליאדי בעל התניא, כשלושים שנה קודם לכן. וזה דבר ההלשנה: לאחר פטירת אביו קיבל על עצמו רבי דובער את הנהגת חסידות חב"ד. החסידים ביקשו ממנו להגר מן העיר קרמנצ'וג אל העיירה ליובאוויטש שבבלרוס, ואף גייסו כספים למטרה זו. כשהגיע הרבי לליובאוויטש הוא בחר לחלק את הכספים לנזקקים, ומינה ועדה בת שלושה חסידים שתפקח על החלוקה.

שנים לאחר-מכן התגלגל מכתב המינוי לידי אדם שלא אהד, בלשון המעטה, את רבי דובער ואת חסידות חב"ד. באמצעות תרגום מסולף הוא ביקש להוכיח כי למעשה לרבי דובער אסף סכום כסף גדול בהרבה עליו הוא לא דיווח. האשמה מגוחכת נוספת היתה כי מידות בית מדרשו של רבי דובער בליובאוויטש זהות למידות בית המקדש בירושלים! אין ספק, כך טען המלשין לשלטונות, כי רבי דובער מבקש למרוד בצאר ולמלוך על ישראל.

בסתיו של שנת תקפ"ז (6281) נצטווה רבי דובער להופיע בבירת המחוז ויטבסק. פקידים רמי דרג הגיעו כדי למסור לו את הצו וללוות אותו לויטבסק. בכל כפר דרכו עברה המשלחת היו התושבים - יהודים ולא יהודים כאחד - יוצאים לקבל את פני הרבי, וזקני הכפר יוצאים לכבודו ובידיהם לחם ומלח. הכבוד הרב שחלקו התושבים לרבי הותיר רושם עמוק על הפקידים. את החקירה ניהל המושל המחוזי חוואנסקי, אדם נוקשה שלא נטה חיבה יתירה לרבי דובער. צוות החקירה חלק לרבי כבוד ובשלב מאוחר יותר אף התיר לו להתפלל במניין ולהרצות דברי חסידות לפני החסידים.

ביו"ד לחודש כסלו התבשר הרבי כי הוא נקי מכל אשמה. מאז תאריך זה נחוג כיום שמחה בקרב החסידים. שנה לאחר-מכן, בט' בכסלו תקפ"ח (1827), 54 שנה בדיוק לאחר שנולד, הסתלק רבי דובער וחתם בכך פרק חשוב בהיסטוריה של תנועת חב"ד. אביו, רבי שניאור זלמן, ייסד את החסידות; בנו פיתח את תורת אביו וביסס אותה והפיץ את רעיונות החסידות לקהלים חדשים.

הנה סיפור יקר, מתאים לשבת הקרובה בה יצויין ט' כסלו, יום ההולדת וההסתלקות של האדמו"ר האמצעי: רבי יקותיאל מהעיר

ליעפלי ברוסיה הלבנה, היה אחד מדמויות ההוד ששמו מוזכר בהערצה. הוא היה עובד ה' בגופו ובנפשו, גדול בהשכלה ובעל מידות, שהאריך ימים עד כמעט מאה שנה וזכה לפגוש בארבעה אדמור"י חב"ד, מהאדמו"ר הזקן עד המהר"ש.

גדלותו האמיתית של רבי יקותיאל הייתה בסיפור חייו: הוא נולד כאדם פשוט, מוכר מלח, שלא בלט בשום תחום. כישרונותיו היו מוגבלים והידיעות התורניות שלו מועטות. פעם עבר בעיר ליעפלי אברך צעיר, שחזר מליובאוויטש כשהוא נלהב מדברי החסידות ששמע מהאדמו"ר האמצעי. האברך ניחן בכישרון הסברה חי ודברי האלוקים בקעו מפיו כמרגליות מאירות. כולם התקבצו לשמוע, חוץ מאדם אחד שהרגיש אומלל: ר' יקותיאל. הוא הקשיב, אבל לא תפש כלום. הקנאה באותו אברך הכתה בו. איש צעיר, אפרוח ממש, שלוהט בדברי אלוקים חיים. רבי יקותיאל חש כאילו זמנו תם ושקע בעצמו.

לפתע ניצתה בו אש. למדן לא היה, אבל עקשן גדול היה. ר' יקותיאל ביקש מהאברך להתעכב ככל שיידרש והוא יפצה אותו. שלושה שבועות ישב עמו הצעיר, הסביר במיטב כישרונו, אבל מוחו אטום.

ר' יקותיאל נסע לרבי, ובדמעות ביקש רחמים. תגובת הרבי הייתה: "אין דבר העומד בפני הרצון, כאשר רוצים באמת גם החושים מתרחבים". כעת ידע ר' יקותיאל שהוא ישיג את מבוקשו. הוא הודיע לבני משפחתו כי הוא נשאר כמה חודשים בחצר הרבי. הוא גייס את כל כוחות נפשו. הרגיל עצמו להתרכז בנושא אחד דקה ועוד דקה, ואחר כך חמש דקות, וחמישים דקות, ושעות ארוכות. הוא חזר שוב ושוב על אותו נושא, עשרות פעמים, עד שהרגיש כי נולד מחדש. מוחו נפתח. ברבות הימים נעשה ר' יקותיאל לאחד מגדולי המבינים בתורת החסידות. ספרו המעמיק של האדמו"ר האמצעי - 'אמרי בינה' - נכתב במיוחד עבורו, והאדמו"ר ה'צמח-צדק' אמר עליו: "ר' יקותיאל הוא דוגמה חיה לדברי חז"ל 'יגעת ומצאת - תאמין'!".

כל המהפכה הזו למה? כי מה שלא עשה הרצון - עשתה הקנאה החיובית . רבי יקותיאל הפך את הקנאה לנשק גרעיני כדי לבקוע את המוח האטום ולפרוץ למחוזות חדשים.

[סיפר הרב שניאור אשכנזי שליט"א]

■ תרומת האנטישמיות

סיפר מזכה הרבים הרב יצחק פנגר: לפני מספר שנים ישב יהודי שומר תורה ומצוות בטיסה מלונדון לת"א, ובסמוך לו ישב אדם גלוי ראש. בין השניים התפתחה שיחה, ובמהלכה התברר לנוסע שומר המצוות, כי היושב לצידו הוא יהודי בדיוק כמוהו. בהמשך התברר, שבנו של האיש גלוי הראש הוא אברך כולל ובעל משפחה חרדית לכל דבר. לתמיהתו הגלויה של הנוסע החרדי, סיפר שכנו לספסל על הדרך שבה הגיע בנו ליהדות ולשמירת תורה ומצוות:

"בני היה סטודנט מצטיין למשפטים, באחת מהאוניברסיטאות הטובות באנגליה. עם תום לימודיו ובתחילת שנת ההתמחות שלו, הוא קיבל הצעה מאחד ממשרדי עורכי הדין הגדולים במדינה, לעבוד אצלם. אנשי המשרד דאגו 'לדוג' את הסטודנטים המצטיינים ולצרפם לחברה היוקרתית.

"משפחתנו לא שמרה מצוות", סיפר האב. "שום קשר לא היה לנו ליהדות, אבל על דבר אחד בלבד הקפדנו - לאכול יחד בליל ראש השנה היהודי. משום כך, כשהתקרב ליל ראש השנה, ביקש הסטודנט, שעבד כמתמחה במשרד, יום חופש, לרגל ראש השנה הקרב.

"ראש השנה??" תהה המעסיק, "זה בעוד כשלושה חודשים" (ראש השנה הנוצרי - להבדיל - חל אז).

"ראש השנה היהודי", השיב הסטודנט בפשטות, כשהוא אינו מודע להלם העובר על המנהל.

לימים התברר לו, שבמשרד היוקרתי מעולם לא עבד יהודי.

"בבקשה", ענה לו המנהל בחיוך מעושה, "קח חופשה".

כשחזר, גילה לתדהמתו שהחדר, שבו עבד, נתפס על ידי מתמחה אחר, לו עצמו הוקצה חדרון אפל בקצה המשרד. במקום לטפל בתיקים משפטיים רציניים וסבוכים, כפי שעשה קודם לכן, היה עליו לעסוק בצילום מסמכים ובהדבקת בולים. הבחור הפיקח ידע, שהם עושים זאת במתכוון, בשל היותו יהודי, אך הוא גם ידע שהנהלת המשרד לא תעז לפטר אותו. אם יפטרו אותו, הוא יוכל לתבוע אותם על פיטורים ממניעים גזעניים.

המסר בכל מקרה, היה ברור לחלוטין. הוא ידע, שמייד בתום החוזה לא יהיה לו עוד מה לעשות במקום. "בני כעס מאד", המשיך האב וסיפר. "וגם היה פגוע מאד".

'אם הם כאלה אנטישמיים, אדאג ללמד אותם לקח', הוא החליט, 'והעובדה שאין להם אפשרות לפטר אותי, בהחלט תעזור כאן'.

הבחור הגיע לחנות לתשמישי קדושה בלונדון, וביקש את הבגדים "הכי פרובוקטיביים" שיש להם. הוא רכש חאלאט חסידי וגרטל עבה, ציצית ענקית וכיפה לבנה בולטת. עם כל הלבוש הזה הוא הגיע למשרד בכל יום, והסתובב בו הלוך ושוב לעיני הלקוחות המשתאים. הוא רווה נחת בראותו את הבוסים שפגעו בו, יוצאים מדעתם. בשלב מסוים החליט הבחור לנסות להבין, מה משמעותם של הבגדים האלו - מהי ציצית, למה שמים על הראש כיפה, ובכלל - מה זה יהודי?

ההתעניינות שלו התעוררה גם בשל החשיפה לבגדים ה'מוזרים' ויוצאי הדופן שגילה, וגם בגלל השאלות, שהופנו אליו ע"י העובדים במשרד. כדי לספק את סקרנותו, נכנס הבחור לאחד מבתי הכנסת, והתחיל לשאול את הרב המקומי על פרטי המצוות והמסורת. הוא העמיק בדברים יותר ויותר, ולאחר זמן לא רב קבע לעצמו שיעורי תורה קבועים, עד שהפך לאדם שומר תורה ומצוות.

מי היה מאמין, שבעקבות האנטישמיות של עמיתיו האנגלים, הוא ישוב לכור מחצבתו?!"

סיים האב את סיפורו.

(הרב צבי נקר)

■ ניצל בזכות הל"ג...

הדבר היה בשנת תרצ"ט, זמן קצר לפני פרוץ השואה. שנאת ישראל התפרצה אז כמגפה בכל העולם. הנאצים ימ"ש שלטו בגרמניה והשפעתם התפשטה בכל הארצות סביב. בצ'כוסלובקיה נבחר אז צורר היהודים טיסא ימ"ש לראשות הממשלה. באותו פרק נסע ה"דעת סופר" באופן מיוחד לערלוי כדי להקביל פני דודו הישיש, הגה"צ רבי שמעון סופר זצ"ל בעל "התעוררות תשובה".

והנה תוך כדי שהותו בערלוי, הגיעה אליו הידיעה על בחירת הצורר טיסא ימ"ש, שבישרה רעות. הוא חכך בדעתו, אם כדאי בכלל שישוב מכאן הביתה לפרשבורג, או שמא בגלל הסכנה מוטב שיזדרז ויעזוב לחלוטין את המדינה ב"יפה שעה אחת קודם". מכיוון שלא הגיע לידי החלטה, עמד ושטח את ספיקותיו לפני רבי שמעון זצ"ל, אחי אביו, וביקש את הכרעתו. נענה הרב דערלוי ואמר לו: "זקננו ה"חתם סופר", ואחריו אבא מרי ה"כתב סופר", ואחריו רב אחאי ה"שבט סופר", כל אחד מהם ישב ל"ג שנה על כיסא הרבנות בק"ק פרעשבורג. עכשיו ימלאו ג"כ שלשים ושלש שנה מאז ישבתם לראשונה על כיסא רם ונישא זה... יהיה אם כן טוב וישר, שלא תשובו כעת יותר לפרשבורג..." שאל אותו רבי עקיבא, שהיה כולו נדהם ומופתע מעצם הרעיון (של מחזורי ל"ג שנה), אנה ילך: האם ישים פעמיו ישר לארץ ישראל, או אולי יעבור לגור אצל בניו המתגוררים בעיר לוגאנו בשווייץ? השיבו רבי שמעון זצ"ל: "בוודאי מוטב שיעלה מר וישתקע בארצנו הקדושה. אלא בינתיים יכול הוא לבקר אצל בניו בשווייץ, וישהה בצל קורתם עד אחרי פורים..."

עשה ה"דעת סופר" כדבריו ונסע ממנו ישר לשווייץ. [אגב: כשעזבו ה"דעת סופר" זצ"ל והרבנית ע"ה את מעונו של רבי שמעון זצ"ל בערלוי, ויצאו לדרכם, זלגו עיניהם דמעות. מיד קרא אותם לשוב לביתו, וסיפר להם ענין אחד להפיג התרגשותם ולבדח דעתם, כי אמר שקבלה בידו מספרים קדושים שבעת פרידה צריך להיות בשמחה וכ"ש לא להוריד דמעות! וראה באזהרות נוספות לצוואת רבי יהודה החסיד אות י' שכתב "לא יפרד אדם מחבירו מתוך בכי"].

יש לציין שאכן זכה להימלט ברגע האחרון, כפי המובא בספר "רבינו הגדול אמרו" שסיפר הגאון רבי יצחק טובי' וויס זצ"ל גאב"ד ירושלים: שבתחילת שנות המלחמה שנת תרצ"ט, בטרם יצא ה"קינדער טראנספארט" ללונדון, בקרתי בפרעשבורג, ובזיכרוני עדיין השלט שהניחו הנאצים ימ"ש מעל פתח ביתו מבחוץ - ובו נכתב באותיות גדולות בגרמנית "?ud tsib ow ,avikA". ואמנם היה זה אחרי שהרב זצ"ל כבר נמלט לשווייץ אל בניו. והנה עלה בדעתו, כי מאחר ואינו ממשיך כרגע לא"י, אפשר לנצל את אשרת-הכניסה ("סרטיפיקאט") המנדטורית שברשותו כדי לחלץ איש נוסף מעמק הבכא. מיד כתב למיודעיו הרבנים מק"ק שוראני, נייטרא, קירכנדארף, גלאנטא, שיודיעוהו מי מהם רוצה לקבל את הרישיון ולהשתמש בו לעלות לא"י - אולם תשובתם בוששה לבוא.

ביני וביני הגיעו בניו לידי מסקנה, כי עדיף מכל הבחינות שאביהם יישאר לגור בקרבתם, והחליטו לחפש דירה מתאימה עבורו - הדבר היה ממחרת יום "פורים דפרזים" שנת ת"ש. הם יצאו עם אימם הרבנית לסייר בדירות להשכרה, ע"פ כתובות שונות בעיר שהיו בידם, במשך יום שלם. רק לעתותי ערב חזרו לבתיהם. ויהי בשובם הופתעו לראות את אביהם אורז חפציו ומתכונן למסע... מה קרה? לאן הוא נוסע? סח להם האב, כי זה היום קיבל מענה - באמצעות צעירי אגו"י בפרשבורג - מידידיו הרבנים שפנה אליהם בדבר ה"סרטיפיקאט", והתברר לו שאף אחד מהם אינו חושב לעזוב את מקומו. בו-זמנית נודע לו, כי במידה ולא יפליג באניה היוצאת תוך יומיים מטריאסט לארץ ישראל, יפוג לחלוטין תוקפו של ה"סרטיפיקאט" ולא יוכל יותר להשתמש בו. מטעם זה הריהו נחפז ממש לדרכו - כדי שיספיק להגיע לטריאסט בעוד מועד. באותו מעמד סיפר הגאון לבניו בהתפעלות רבה, על ביקורו הנזכר אצל הדוד הצדיק בערלוי, ועל כך שנזרקה אז מפיו כעין נבואה באמירתו ש"ישהה אצל הבנים בשווייץ עד יום שושן פורים" - כאילו היה צופה את הכל מראש.

(גל' שבת בשבתו אנטוורפן)

הכנה להשגה רוחנית

/ הרב שמעון ממן שליט"א

"וייקץ יעקב משנתו ויאמר, אכן יש ה' במקום הזה, ואנכי לא ידעתי. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה... וזה שער השמים". צריך לבאר מהו ל' אכן, המורה שנתגלה לו ליעקב דבר הנעלם. עוד תמוה מאמר יעקב "ואנכי לא ידעתי" וכי צריך הוא לידע כל דבר הנעלם מן האדם.

ומבאר רבינו אור החיים הקדוש, ע"פ דברי רז"ל (חולין צא:) כי בא השמש" ששקעה לו ליעקב החמה קודם זמנה, כדי שלא יפטר בלא לינה. ויעקב לא הרגיש בטעם הדבר, למה העריב ה' את השמש קודם זמנה. אך כשבא אליו החלום, הגיע לידי הבנה והכרה למה שקעה השמש קודם זמנה, כדי שאלון כאן במקום. ואמר "אכן יש ה' במקום הזה" כלומר כאן יש השראת השכינה יותר מכל מקום אחר בעולם, הגם שמלא כל הארץ כבודו. ואמר יעקב "ואנכי לא ידעתי" כי אם היה יודע שזהו מקום השראת השכינה, היה מכין את עצמו לנבואה, שהנבואה צריכה הכנה. ואולי אם היה מכין את עצמו, היה מתנבא בהקיץ ולא בחלום. "ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה" כלומר הרגיש בלבו יראה מאותו מקום, ועל כרחך בגלל שאותו מקום הוא בית אלוקים. דקדק לומר אלוקים כי שם זה הוא מקור היראה, כמו שכתוב (קהלת ג) והאלקים עשה שיראו מלפניו. ואמר יעקב "וזה שער השמים", דהיינו שהמקום כאן מכוון נגד שער השמים. עוד נתכוין לומר, שכיון שה' בחר את המקום הזה לקדשו, לכן נתקדש המקום ומשפיע מורא לכל הבא שם.

ומכאן אנחנו למדים, שעתה בזמן שאין בית המקדש קיים, ואין לו להקב"ה אלא ד"א של הלכה בלבד. הוא מקום השראת השכינה, וראוי לו לאדם להרגיש מורא פנימי. וככל שהאדם יכין את עצמו לקראת בואו לבית כנסת או בית המדרש, כן ישפיע על התעלותו והשגותיו ביראת שמים. אך כמובן שקודם כל נדרש מן האדם הכנה חיצונית, לבוא אל בית המלך באופן הראוי. הכולל ניתוק מוחלט מכל עניני החומר, המפריעים לו להגיע לידי השגות רוחניות. ובודאי ת"ח השוקדים בתורה יומם ולילה, צריכים הכנה תמידית מידי יום ביומו, ולא להתעייף עקב התדירות הגבוהה, אלא בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים.

רבי יוחנן "מחלק ההדסים"

מהצדיקים הנסתרים של הדור

אביו: ר' חיים. אמו: שרח. אשתו: שרה.

מוריו: המקובל יעקב יוסף מונסה, אדמו"ר רבי שלמה גולדמן מזוועהיל.

נולד באיראן.

בילדותו התייתם משני הוריו ועלה עם אחיו לארץ ישראל. אדמו"ר רבי שלמה גולדמן מזוועהיל אימץ אותו ובהדרכתו שקד על לימוד התלמוד הבבלי, פוסקים וקבלה. כל לילה התעורר בחצות ללמוד תלמוד בבלי, תיקוני זוהר ו"זוהר" ושמעו כי הינו לומד עם מישהו אך לא ראו כי נמצא מישהו עמו בחדר. בסיום הלימוד טבל במקווה והתפלל תפילת שחרית בנץ עם כל כוונות הרש"ש, שב לביתו ובכדי להסתיר את מעשיו נהג להגיע בשעה 00:90 בבוקר לישיבת סאטמר ולהסתובב במשך כ - 15 דקות עם הטלית והתפילין עליו.

התגורר עם זוגתו וילדיו בחורבה ברחוב עזרא בירושלים ונחשים הסתובבו בתוך הבית, הסתפק באכילת לחם יבש ואת כל הכספים שקיבל חילק לצדקה, לצדיקים נסתרים ולנזקקים. לאחר שרבי אהרן ראטה (בעל "שומרי אמונים") אמר לו כי פרנסתו תהיה ממכירת הדסים לכבוד שבת אסף הדסים מאזור מירון וכל גדולי וצדיקי דורו רכשו ממנו הדסים, על כן כונה "מחלק ההדסים".

נהג לסדר את השולחן לכבוד שבת ביום שישי בבוקר, היה נכנס לתוך מערת רשב"י [רבי שמעון בר יוחאי] במירון לעסוק בייחודים ולימוד קבלה, תמיד היה שמח וכל מוצאי שבת למד יחד עם אליהו הנביא. זכה לרוח הקודש ורבים נהרו לבקש את ברכתו ועצתו.

בשנת ה'תשנ"ט השיב את נשמתו ליוצרה. נטמן בהר המנוחות.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net